

Llibre I, Títol VI: Qui i per quines causes no poden manumitir¹ *Qui quibus ex causis manumittere non possunt.*

No obstant, no a tot aquell que vulgui manumitir li està permès de fer-ho. Així, qui manumiteix amb frau dels creditors, atorga un acte nul², doncs la Llei Elia Sència (*Aelia Sentia*³) prohibeix llibertat a qui ha estat manumitit d'aquesta manera⁴.
Instituta, 1, 6, pr.⁵

Tanmateix li és lícit al propietari que és insolvent, instituir en el testament hereu al seu esclau, donant-li a l'ensens la llibertat, perquè essent lliure sigui el seu únic i necessari hereu, sempre i quan en aquell testament no en resulti cap altre, tant si és perquè ningú no ha estat instituït hereu; com si aquell que ho hagi estat no arriba a ésser-ho per qualssevol causa. Així ha estat disposat per la mateixa Llei Elia Sència i amb raó, doncs calia permetre a les persones pobres i sense successor, tinguessin almenys al seu esclau per hereu necessari⁶, el qual hauria de pagar els seus acreedors, i en el cas de no fer-ho, poguessin aquests vendre els béns hereditaris en nom de l'esclau, a fi que no es deshonrés la memòria del difunt.
Instituta, 1, 6, 1⁷

I la mateixa llei regeix encara que l'esclau hagi estat instituït hereu sense concessió expressa de la llibertat. Així ho establí una constitució nostra⁸, no tan sols respecte al propietari insolvent, sinó també en general per altres raons d'humanitat, doncs pel sol fet de nomenar-lo hereu, sembla que li correspon també la llibertat, no essent versemblant que hagi volgut que aquell a qui escull per hereu, ometent la manumissió, romanguí esclau i resulti llavors sense hereu.
Instituta, 1, 6, 2⁹

S'entén que manumiteix amb frau de creditors, aquell que al temps de manumitir ja és insolvent, o el que per les manumissions atorgades ha deixat d'ésser solvent. Sembla, no obstant, que ha prevalgut l'opinió que si el manumissor no ha tingut intenció de defraudar, no s'ha d'impedir la llibertat, encara que els seus béns no siguin suficients per als creditors, perquè moltes vegades els homes esperen obtenir dels seus recursos més

---

¹ Digest 40, 9 Quins esclaus no es fan lliures al ser manumitits i quins no es poden manumitir, i comentaris a la Llei Elia Sència i Codi 7, 11

² A diferència de la resta d'alienacions en frau de creditors que es revoquen mitjançant la Llei Pauliana, s'estableix la nul·litat amb efectes *ex nunc* i no la rescissió, pel fet que la llibertat un cop donada no podia revocar-se, segons Instituta 3, 11, 6 i Digest 40, 9 Quins esclaus no es fan lliures al ser manumitits i quins no es poden manumitir, i comentaris a la Llei Elia Sència, 5 i 11 i 26 (Scévola). Si són varies les manumissions s'anul·len tan sols aquelles que fan a l'acredor insolvent, segons Digest 40, 9, 24 (Terentius). Per a que hi hagi frau s'exigeix mala fe o el perjudici que s'ocasiona (Digest 50, 17 De les diverses regles del dret antic, 79 Papinià)

³ Aprovada pels còsols *Aelius Cato* i *Sentius Satarnius* l'any 3 dC.

⁴ El fet que els esclaus fossin molt abundants i que el privilegi de la ciutadania romana s'estengué a bona part dels ciutadans, va originar que es generalitzés la manumissió. August va voler limitar aquesta generalització mitjançant la Llei Elia Sència objecte del present títol, i *Furia Caninia*, que veurem en el títol següent; les quals van ser derogades en època de Justinà per tal d'afavorir les manumissions, llevat aquelles atorgades en frau de creditors segons s'ha dit.

⁵ Reprodueix a Gai 1, 36-37 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: de la Llei Elia Sència que tracta sobre les manumissions.

⁶ *Haeredes necessarius* el causant nomenava hereu a l'esclau contra la seva voluntat, segons Instituta 2, 19, 1, i d'aquesta manera s'evitava la venda del patrimoni del difunt al seu nom, el que representava una vergonya.

⁷ Reprodueix a Gai 2, 154 De l'adquisició de les coses a títol universal: de les herències: de la classe d'hereus: hereu necessari (*necessarius heres*).

Gai 1, 21-22 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: dels ciutadans romans i dels llatins.

⁸ Codi 7, 27 (26), 5.

⁹ Reprodueix a Gai Digest 40, 9 Quins esclaus no es fan lliures al ser manumitits i quins no es poden manumitir, i comentaris a la Llei Elia Sència, 10.

del que en realitat poden donar de si. Per tant, entenem que la llibertat tan sols és nul·la, quan els creditors han estat defraudats d'aquestes dues maneres: per la intenció del manumissor, i pel fet mateix de no ésser suficients els seus béns per pagar els creditors. Instituta, 1, 6, 3

Per la mateixa llei Elia Sència no es permet al propietari menor de vint anys manumitir d'altra manera que *per vindicta*¹⁰, després d'aprovada en el consell¹¹ la justa causa de la manumissió.

Instituta, 1, 6, 4¹²

Hi ha justa causa en la manumissió quan: si algú, per exemple, manumiteix el seu pare o la seva mare¹³, el seu fill o la seva filla, o el seu germà o germana naturals, o el seu educador, dida, preceptor, alumne o alumna, germà de llet, o el seu esclau per a nomenar-lo procurador d'ell, o la seva esclava per raó del matrimoni¹⁴, sempre que es casi amb ella en el termini de sis mesos¹⁵, a menys que hi hagi impediment legal¹⁶ i que el manumitit per haver-lo nomenat procurador¹⁷ no sigui menor de disset anys.

Instituta, 1, 6, 5¹⁸

L'aprovació de la causa de restitució no pot revocar-se, tan si la causa invocada és falsa com veritable.

Instituta, 1, 6, 6¹⁹

Havent estat establertes per la llei Elia Sència algunes limitacions per a les manumissions quan el manumitent era menor de vint anys, s'esdevenia que el que havia complert catorze anys, si bé podia atorgar testament i en ell instituir hereu i deixar llegats, tanmateix si encara no havia complert vint anys, no podia donar la llibertat a un esclau; cosa insostenible, doncs no és admissible que aquell al que se li havia concedit la facultat de disposar de tots els seus béns per testament, no se li permetés de donar la llibertat a un esclau. Per això, hem permès que pugui disposar dels esclaus de la mateixa manera que disposa dels altres béns per actes d'última voluntat, i d'aquesta manera pugui manumitir. Però com que la llibertat és un bé inestimable, i així antigament es prohibia que el propietari menor de vint anys pogués donar la llibertat a un esclau; nosaltres hem escollit un terme mig, i per tant concedim al menor de vint anys que pugui donar per testament la llibertat al seu esclau, però amb la condició que hagi complert els

---

¹⁰ Era l'únic, tal com hem vist, en la què intervenia l'autoritat judicial.

¹¹ Amb presència del consell *conventus* que es composava a Roma i Constantinopla del pretor, 5 senadors i varons i a les províncies del governador, 20 *recuperatores* ciutadans romans, segons Gai 1, 20 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: dels ciutadans romans i dels llatins.

¹² Reprodueix a Gai 1, 38 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: de la llei Elia Sència que tracta sobre les manumissions.

¹³ La possibilitat que hom tingués per esclaus als seus pares es podia produir, per exemple, quan el patró nomenava hereu a membre de la família que tenia com a esclaus, i per tant en aquest moment esdevenia patró de la resta.

¹⁴ Digest 40, 9 Quins esclaus no es fan lliures al ser manumitits i quins no es poden manumitir, i comentaris a la llei Elia Sència, 21 (Modestí).

¹⁵ Digest 40, 2 Dels manumitits amb la vindicta, 13 (Ulpia)

¹⁶ Digest 40, 2 Dels manumitits amb la vindicta, 14, 2 (Marcia)

¹⁷ Els esclaus podien administrar els béns dels seus patrons, però no *postular* en el sentit de manifestar davant el jutge les accions i excepcions d'aquest, per a quina activitat calia tenir més de 17 anys, segons Digest 3, 1 De les al·legacions, 1 (Ulpia).

¹⁸ Reprodueix a Ulpia Digest 40, 2 Dels manumitits amb la vindicta, 13

Gai 1, 19 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: dels ciutadans romans i dels llatins

Gai 1, 39 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: de la llei Elia Sència que tracta sobre les manumissions.

¹⁹ Reprodueix a Marcia, Digest 40, 2 Dels manumitits amb la vindicta, 9, 1, suposa una excepció a la facultat d'apel·lació contra les sentències, si bé es podia oposar al motiu davant el consell, doncs un cop aprovat ja no es podia revocar-se, inclosa la causa falsa o simulada.

disset anys i entrat ja als divuit. Doncs havent antigament concedit als d'aquesta edat el poder advocar per altres, perquè no s'ha de creure que tenen també la suficient estabilitat de judici, per poder arribar a donar la llibertat als seus esclaus?
Instituta, 1, 6, 7²⁰

---

²⁰ Reprodueix a Gai 1, 40 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: de la llei Elia Sècia que tracta sobre les manumissions.
Justinià 8 anys després de la Instituta, mitjançant Novel·les 119, 2, va concedir el dret de manumitir des de l'edat en que es pogués testar.